

APORTUL COMISIEI PENTRU OCROTIREA NATURII A ACADEMIEI DE ȘTIINȚE A RSSM (1957–1980) LA CONSTITUIREA SISTEMULUI DE PROTECȚIE A MEDIULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

CZU: 001.89:504.06(478)1957-1980

DOI: <https://doi.org/10.52673/18570461.24.1-72.12>Doctor habilitat în biologie **Arcadie CAPCELEA**¹E-mail: acapcelea@hotmail.comORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0290-0657>Doctor habilitat în filosofie, conferențiar universitar **Valeriu CAPCELEA**²E-mail: fbasmold@gmail.comORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3064-5040>¹Universitatea de Stat din Moldova²Secția Nord a Academiei de Științe a Moldovei

THE CONTRIBUTION OF THE COMMISSION FOR NATURE PROTECTION OF THE ACADEMY OF SCIENCES OF THE MSSR (1957–1980) TO THE ESTABLISHMENT OF THE ENVIRONMENTAL PROTECTION SYSTEM IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Summary. The article analyzes the context of creation and activity of the Commission for Nature Protection of the Academy of Sciences of the MSSR during the years 1957–1980. Being initially authorized to coordinate scientific research in the field and to identify natural objects to be taken under the state protection, it had a much wider spectrum of activities that laid down the basis of the environmental protection system in the country. These activities included not only drafting of the Law on Nature Protection and the Government Decisions on establishment of the State Committee in this field, but also initiation of the network creation of state protected areas and nature monuments, along with preparation of the relevant regulations and of the *Red Book*. The Commission has also contributed to the protection and expansion of forests, soil conservation and water protection, as well as to the constant promotion of environmental awareness. As a result, the Commission has been instrumental in establishing an environmental management system in the republic that currently broadly meets international standards. Its achievements form the basis for the further development of the environmental protection system in the republic.

Keywords: state natural protected areas, Commission for Nature Protection of the Academy of Science, monuments and natural reserves, nature protection, environmental protection, Moldavian SSR, years 1957–1980.

Rezumat. Articolul analizează contextul înființării și activității Comisiei pentru Ocrotirea Naturii a Academiei de Științe a RSS Moldovenești în anii 1957–1980. Fiind instituția autorizată inițial să coordoneze cercetările științifice în domeniu și să identifice obiectele naturale ce urmează a fi luate sub protecția statului, ea a avut un spectru mult mai larg de activități care au pus bazele sistemului de protecție a mediului din țară. Aceste activități au inclus nu doar elaborarea Legii privind ocrotirea naturii și a Hotărârilor de Guvern privind înființarea Comitetului de Stat în domeniu, ci și inițierea creării rețelei de arii protejate de stat și monumente ale naturii, pregătirea regulamentelor respective și a *Cărții Roșii* a republicii. Comisia și-a adus contribuția, de asemenea, la protecția și extinderea pădurilor, conservarea solului și protecția apelor, precum și la promovarea constantă a conștientizării importanței mediului. În consecință, Comisia a contribuit esențial la constituirea unui sistem al managementului ecologic în republică care în prezent corespunde, în linii mari, rigorilor internaționale. Realizările sale stau la baza dezvoltării în continuare a sistemului de protecție a mediului în republică.

Cuvinte-cheie: ariile naturale protejate de stat, Comisia pentru Ocrotirea Naturii a Academiei de Științe, monumente și rezervații naturale, ocrotirea naturii, protecția mediului, RSS Moldovenească, anii 1957–1980.

INTRODUCERE

În istoriografia autohtonă activitatea și rolul Comisiei pentru ocrotirea naturii a Academiei de Științe a Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești (AȘ a RSSM) în crearea sistemului de protecție a mediului

rămâne practic în afara atenției cercetătorilor. Cu referire la Comisie există doar câteva publicații în care foarte succint sunt specificate unele aspecte ale activității acesteia. Totodată, anume Comisia respectivă a fost în perioada anilor '50–'70 ai secolului trecut unica instituție care a adus o contribuție considera-

bilă la conștientizarea ecologică atât a maselor largi ale populației, cât și a organelor de stat abilitate. Ea a fundamentat necesitatea creării cadrului instituțional în domeniu, a elaborat primele proiecte ale Regulamentelor și Hotărârilor de Guvern privind luarea sub protecția statului a obiectelor naturale unice, ocrotirea resurselor naturale și ariilor geografice ale Moldovei ș.a. Pornind de la aceste considerente, scopul articolului constă în efectuarea unei analize detaliate pentru a determina rolul și aportul Comisiei pe parcursul existenței sale în organizarea și administrarea protecției mediului înconjurător în RSSM, și, ulterior, în Republica Moldova.

MATERIALE ȘI METODE

Analiza efectuată se bazează, în primul rând, pe materialele Arhivei Științifice Centrale (AȘC), pe Hotărârile Consiliului de Miniștri al RSSM, adoptate în perioada 1950–1980, dar și pe materialele publicate pe tematica istoriei protecției mediului în republică. Această evaluare conține date din planurile și rapoartele de activitate a Comisiei pe parcursul anilor '50–'60, când structura dată se afla sub egida Prezidiului Filialei Moldovenești a Academiei de Științe a Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste (AȘ a URSS), apoi a Prezidiului AȘ a RSSM [1], din rapoartele de activitate a Sectorului de geografie a Academiei de Științe a RSSM (1965–1978) [2], în timpul când Comisia era integrată în acest sector. Suplimentar, au fost examinate numeroase materiale publicate de membrii Comisiei atât în literatura de specialitate, cât și în revistele și ziarele periodice. Printre acestea, cele mai valoroase sunt materialele publicate în revista Comisiei *Ocrotirea naturii în Moldova*, care a apărut cu periodicitate anuală în anii 1960–1975 [3]. O importanță deosebită pentru studiul nostru au avut-o materialele Conferinței a V-a unionale pentru Ocrotirea Naturii, desfășurată la Chișinău în anul 1962, organizată de Comisia respectivă [4], la care au fost dezbătute în complexitate problemele ecologice ale republicii și activitățile în domeniu.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

INIȚIEREA COMISIEI OCROTIRII NATURII LA NIVELUL URSS

După cum consemnează Tatiana Burac [5, p. 36], printr-o dispoziție a Consiliului de Miniștri al RSSM din 26 Aprilie 1946 a fost creată o Comisie pentru ocrotirea naturii pe lângă Institutul moldovenesc de cercetări științifice în domeniul istoriei, economiei, limbii și literaturii. Deși autoarea menționa că această Comisie a

identificat numeroase sectoare de pădure, de silvostepă și stepă, monumente geologice și alte obiecte naturale, care necesitau a fi luate sub protecția statului, elaborând în acest sens un program de acțiuni, încercările noastre de a găsi materialele publicate pe tematica dată în literatura de specialitate sau în Arhiva Științifică Centrală a Academiei de Științe nu s-au încununat cu succes. Materialele AȘC arată că o astfel de Comisie a fost creată doar peste un deceniu, ca urmare a deciziilor aprobate la nivel unional de către Consiliul de Miniștri și ale Academiei de Științe a fostei URSS.

Inițial, printr-un decret din 29 august 1951, Consiliul de Miniștri al URSS a încredințat AȘ a URSS gestionarea cercetării științifice în cadrul rezervațiilor naturale de stat. Pentru a îndeplini această sarcină, AȘ a URSS a constituit *Comisia rezervațiilor naturale* (Hotărârea Președinției AȘ a URSS nr. 169 din 28 martie 1952) [6, pp. 14–23]. Pe parcursul activității sale ea emitea avize privind planurile cercetărilor științifice în rezervațiile naturale și rapoartele acestora, formulând recomandări de îmbunătățire a cercetărilor și propunând noi abordări și metode de cercetare științifică desfășurate în cadrul lor. Este important de relevat și faptul că respectiva Comisie și-a depășit limitele de competență și a fundamentat necesitatea creării unei instituții specializate de stat, interdepartamentale care să fie responsabilă în general de coordonarea activităților de protecție a mediului în țară. Se propunea ca această instituție – *Comitetul de Stat pentru Ocrotirea Naturii și Folosirea Resurselor Naturale a URSS*, să monitorizeze activitățile ministerelor, departamentelor, instituțiilor și întreprinderilor în domeniul gestionării resurselor naturale, prevenirii și reducerii impactului negativ asupra naturii. Totodată, Comisia sugera că acest Comitet ar trebui să formuleze planuri anuale și de perspectivă privind dezvoltarea, conservarea și sporirea productivității resurselor forestiere, utilizarea și protecția resurselor piscicole, a animalelor de vânătoare etc. Aceste propuneri au fost însă neglijate de conducerea de atunci a URSS. Mai mult decât atât, domeniul redus de responsabilități ai Comisiei al AȘ a URSS, absența în componența ei a reprezentanților ministerelor și departamentelor unionale, a Academiei de Științe ale republicilor unionale, lipsa finanțării adecvate nu i-au permis ca ea să asigure atât o fundamentare științifică eficientă a activităților de ocrotire a naturii, cât și o schimbare a atitudinii organelor de conducere a URSS în acest domeniu.

Conștientizarea problemelor ecologice și acțiunile de protecție a mediului, începute în prima jumătate a anilor 1950 în țările occidentale, dar și schimbările politice din URSS din acea perioadă legate de depășirea cultului personalității lui I. Stalin, care au condi-

ționat într-o oarecare măsură libertatea de exprimare, au determinat inițierea discuțiilor în societate asupra necesității perfecționării domeniului ocrotirii naturii. Ca rezultat, la 11 martie 1955 a fost adoptată decizia Prezidiului AȘ a URSS privind reorganizarea Comisiei respective în *Comisia pentru ocrotirea naturii* [7]. S-a propus, de asemenea, ca astfel de Comisii să fie create în toate Academiiile de Științe din republicile unionale. Scopul principal al acestei noi Comisii era dezvoltarea bazelor științifice privind conservarea și regenerarea resurselor naturale, coordonarea cercetărilor științifice în domeniu, cât și formularea recomandărilor referitor la organizarea și efectuarea protecției mediului în URSS. Din 1956, Comisia dată a început să publice buletinul *Ocrotirea Naturii și Rezervațiile Naturale în URSS* care a devenit revista principală în domeniu. Comisia reorganizată, de asemenea, a fundamentat necesitatea constituirii unei instituții de stat în domeniu și a pregătit astfel proiectul Regulamentului Comitetului de Stat pentru Ocrotirea Naturii din URSS, document care a fost aprobat de către Prezidiul AȘ al URSS la 15 martie 1957 [7, p. 19]. În toamna aceluiași an, Prezidiul AȘ a URSS a adoptat un alt document pregătit de Comisie – *Planul de perspectivă a dezvoltării rezervațiilor naturale în cadrul URSS*, document elaborat sub conducerea științifică a prof. E. Lavrienco și care includea propunerea de a crea o rezervație naturală în Codrii RSSM [8].

Comisia în cauză a reușit să organizeze un șir de conferințe unionale ale Comisiilor similare ale AȘ din republicile unionale, la care, de rând cu schimbul de experiență pe marginea activităților efectuate, se formulau sarcinile prioritare ale cercetărilor științifice și se identificau problemele ecologice arzătoare, înaintându-se propuneri pentru soluționarea lor, de organizare și administrare a instituțiilor în domeniul utilizării resurselor naturale și a ocrotirii naturii, de perfecționare a cadrului legal etc. Astfel, prima reuniune a avut loc la Tbilisi, în anul 1958, la care s-au discutat, în mod special, problemele conservării naturii în republicile caucaziene. A doua, din același an, a fost dedicată problemelor conservării munților Ural, Siberiei și Orientului Îndepărtat. A treia conferință a fost organizată în anul următor, 1959, la Vilnius, iar cea de-a IV-a – la Dușanbe în 1961. Conferința a V-a a fost organizată la Chișinău în anul 1962.

Însă, în contextul poziției anti-ecologice a lui N. Hrușciov, secretar general al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice [9], Comisia nu a supraviețuit mult timp, fiind transferată la 19 Aprilie 1961 în componența *Comitetului de Stat de Planificare al URSS*, iar la 2 octombrie 1963 Prezidiul Consiliului de Miniștri al URSS, prezidat de N. Hrușciov, a decis desființarea ei.

CONSTITUIREA COMISIEI PENTRU OCROTIREA NATURII ÎN RSS MOLDOVENEASCĂ

Având la bază deciziile Prezidiului AȘ a URSS, la 28 mai 1957, pe lângă Filiala Moldovenească a AȘ a URSS, prin decizia Prezidiului Filialei AȘ din RSSM a fost creată *Comisia specială pentru ocrotirea naturii* [10, p. 98]. O astfel de decizie s-a adoptat în urma discuțiilor cu privire la starea ocrotirii naturii în RSSM, în lumina Conferinței unionale din aprilie 1957. Participanții la aceasta conferință – I. Suhov (geolog), G. Uspenschi (zoolog) și L. Nicolaeva (botanistă) –, au atras atenția asupra faptului că problema ocrotirii naturii în RSSM capătă o actualitate deosebită în urma agravării situației ecologice și distrugerii multiplelor obiecte naturale unice. Ei au accentuat că în alte republici unionale s-au întreprins măsuri energice în acest domeniu, iar Moldova rămâne cu mult în urmă, neavând nicio rezervație naturală. S-a propus ca o astfel de rezervație să fie creată pe baza bălților luncii râului Prut la confluența lui cu râul Dunăre. În urma prezentărilor făcute, Prezidiul constata starea nesatisfăcătoare a ocrotirii naturii în republică, lipsa obiectelor naturale luate sub protecția statului, lipsa rezervațiilor naturale, cât și lipsa unui organ de stat responsabil de acest domeniu sau a organizațiilor obștești care ar activa în domeniul protecției naturii.

Respectiv, s-a decis de a crea *Comisia pentru Ocrotirea Naturii* pe lângă Prezidiul Filialei Moldovenești a AȘ URSS, care ar avea sarcina principală de a pregăti propunerile de neamănat pentru ocrotirea naturii și a obiectelor unicate ale naturii în republică, precum și de a efectua controlul îndeplinirii măsurilor adoptate. Concomitent, a fost aprobată componența nominală a Comisiei: președinte – A. Odud (secretarul științific al Filialei Moldovenești a AȘ a URSS); vicepreședinte – M. Iaroșenco (director al Institutului de Biologie); membri – T. Gheideman (director al Grădinii Botanice), G. Uspenschi (vicedirector al Institutului de Biologie), I. Suhov (colaborator științific al Secției de geologie), L. Nicolaeva (colaborator al Grădinii Botanice), B. Tarabuchin (șeful Sectorului naturii al Muzeului Ținutului Natal), I. Sodomov (reprezentantul Direcției Silvice), F. Ilinschi (șeful Inspecției cinegetice a Ministerului Agriculturii), M. Burnașev (docent al Universității de Stat din Chișinău) și I. Gorbunov (șeful Stațiunii Antierozionale) [10, f. 98].

În conformitate cu *Regulamentul Comisiei*, aprobat în anul următor, ea activa pe baze obștești, având în prim-plan sarcina de a formula temele cercetărilor științifice în domeniu pentru a fi incluse în tematica laboratoarelor și instituțiilor respective ale Filialei AȘ a RSSM. În legătură cu necesitatea aprofundării activității

ților comisiilor respective ale AȘ a URSS și AȘ a republicilor unionale, la 27 noiembrie 1958 a fost emisă decizia nr. I-233-700, semnată de președintele AȘ a URSS A. Nesmeianov și președintele Comisiei pentru Ocrotirea Naturii a AȘ a URSS, prof. G. Dementiev, de a aloca comisiilor din republicile unionale câte 2-3 posturi de personal științific și 1-2 de personal tehnic. Din anul 1959, secretar științific al Comisiei a fost desemnată V. Verina, care a activat în această funcție până în anul 1980, când Comisia și-a încetat activitatea. Numai peste câțiva ani în Secretariatul Comisiei au fost angajați și alți specialiști: circa șase luni a activat în statele Comisiei V. Proca, în calitate de laborant (mai-decembrie 1964), iar din iunie 1964 Comisiei i-au fost alocate încă două posturi de personal – pentru E. Beșleagă (zoolog) și Iu. Cravciuc (silviculor) [11, f. 60]. Ulterior, în 1969, la aceștia s-a alăturat I. Suhov. Inițial, președinte al Comisiei a fost, după cum s-a menționat mai sus, A. Odud (1957–1964), ulterior, V. Cepurnov, rectorul Universității de Stat din Chișinău (1964–1965), M. Radul, directorul Sectorului de geografie al AȘM (1965–1971), M. Iaroșenco, directorul Institutului de Zoologie (1971–1975) și V. Proca, directorul Sectorului de geografie (1975–1980). De menționat că inițial (1959–1964), secretarul științific al Comisiei (V. Verina) era încadrată în componența Prezidiului AȘM, apoi, în anul 1964, ea a fost transferată împreună cu alți membri ai secretariatului numiți mai sus în statele Institutului de Zoologie [12]. Acest transfer a afectat activitatea Comisiei. Astfel, în raportul final pentru anul 1965 se constata că Direcția Institutului de Zoologie nu i-a acordat ajutorul necesar, fiind formulate două recomandări – (I) de a reîntra Comisia pentru Ocrotirea Naturii în cadrul Prezidiului AȘ a RSSM; (II) de a crea în cadrul AȘ a RSSM un Consiliu științific pentru ocrotirea naturii și o secție științifică ce ar avea sarcina să gestioneze cercetările în domeniul explorării naturii. Comisia a activat în cadrul Institutului de Zoologie până în anul 1967, când conform deciziei Prezidiului [13] a fost transferată la Sectorul de Geografie, unde a activat până la desființare.

Pe parcursul activității Comisiei componența ei s-a extins esențial. Dacă la etapa inițială Comisia număra 11 persoane, în 1963 în cadrul ei activau deja 19 persoane [1, p. 7] (dintre care numai V. Verina era inclusă în statele permanente): Iu. Averin, M. Burnașev, Z. Varghina, T. Gheideman, M. Zaslavschii, A. Carabulea, I. Coșelinik, I. Crupenicov, A. Nikolaeva, A. Odud (președinte), G. Uspenshii, A. Fedorov, I. Șârsov, M. Iaroșenco (vicepreședinte). Conform dispoziției din anul 1964 [14], componența Comisiei a fost extinsă până la 29 de persoane, fiind incluși noi membri (tabel). În consecință, ea cuprindea reprezentanții tuturor institutelor de cercetare în domeniul naturii ale AȘ a RSSM, dar și a ministerelor și departamentelor din domeniu, scriitori și ziariști. Materialele Comisiei relevă faptul că membrii ei au fost cei care au contribuit, în cea mai mare parte, atât la cercetările naturii Moldovei, cât și la popularizarea și conștientizarea protecției mediului în RSSM, publicând numeroase materiale pe tematica dată.

Ulterior, prin decizia Prezidiului AȘ a RSSM din 1968 [15], componența Comisiei a fost iarăși extinsă. În mare parte, componența nominală din 1964 a rămas fără schimbări majore, fiind incluși membri noi de la diverse instituții practice în domeniu (V. Bardaș – viceministru al Agriculturii, A. Ivasciuc – viceministru al Apelor și Ameliorației, B. Rusnac – șeful Serviciului Sanitaro-Epidemiologic Republican, A. Gervasiev – președintele Societății Republicane a Vânătorilor și Pescarilor, S. Vnuздаev – doctor în științe geologice¹ de la Institutul de Geologie și Geofizică, M. Strunov – șeful Laboratorului pentru protecția pădurilor al Comitetului de Stat pentru Silvicultură, A. Kiriușkin – agrosilviculor, reprezentant al Agenției pentru silvicultură, N. Dodonov – doctor în economie, șef de sector la Institutul de Economie al AȘ a RSSM, Yu. Tyutekin – profesor la Facultatea de Drept a USM ș.a.).

¹ Titlul de *doctor în științe* din perioada sovietică se echivalează astăzi cu titlul de *doctor habilitat*, iar titlul de *candidat în științe* – cu titlul de *doctor în științe*.

Tabel

Membrii reprezentativi ai Comisiei pentru Ocrotirea Naturii (1963–1972)

Nr.	Numele	Titlul științific/funcția	Afilieri instituțională
1	V. Cepurnov, președintele Comisiei	Doctor în științe biologice, șeful Laboratorului zoologia vertebratelor	Institutul de Zoologie
2	A. Spaskii	Academician	Institutul de Zoologie
3	G. Uspenshii, vicepreședintele Comisiei	Doctor în științe biologice	Institutul de Zoologie
4	Iu. Averin	Doctor în științe biologice	Institutul de Zoologie
5	L. Nicolaeva	Doctor în științe biologice	Grădina Botanică
6	L. Nicolaeva	Doctor în științe biologice	Grădina Botanică

7	A. Tcacenco	Colaborator științific inferior	Grădina Botanică
8	Iu. Cravciuc membru al secretariatului, vicepreședinte al Comisiei	Candidat în științe agricole, șeful Inspecției pentru Ocrotirea Naturii	Direcția Generală pentru Silvicultură și Ocrotirea Naturii, Consiliul de Miniștri al RSSM
9	N. Chetraru	Colaborator științific inferior	Institutul de Istorie
10	V. Dementiev	Arhitect	Comitetul de Stat pentru Construcții al RSSM
11	I. Coșelinik vicepreședinte al Comisiei	Doctor în științe agricole, secretar științific	Academia de Științe a RSSM, Secția de Științe Biologice
12	M. Iaroșenco, președinte și vicepreședinte al Comisiei	Doctor în științe biologice, director	Institutul de Zoologie
13	V. Verina, secretarul științific al Comisiei	Colaborator științific inferior	Prezidiul AȘ a RSSM, Sectorul de geografie al AȘ
14	V. Proca membru al secretariatului, vicepreședinte și președinte al Comisiei	Candidat în științe geografice, laborant superior, ulterior șef de laborator, director	Sectorul de geografie al AȘ a RSSM
15	Z. Varghina	Șefa Direcției Generale pentru Silvicultură și Ocrotirea Naturii	Direcția Generală pentru Silvicultură și Ocrotirea Naturii, Consiliul de Miniștri al RSSM
16	M. Zaslavschii	Doctor în științe tehnice, șeful Secției ero- ziunii solurilor	Institutul de Pedologie și Agrochimie
17	N. Prihodico	Vicepreședinte	Comitetul de Stat pentru Gospodărirea Apelor
18	N. Dodonov	Candidat în științe economice, șeful Secto- rului evaluării resurselor naturale	Institutul de Economie al AȘ a RSSM
19	M. Burnașev	Candidat în științe biologice, șeful Catedrei de zoologie	Universitatea de Stat din Chișinău
20	A. Carabulea	Inspector pentru ocrotirea naturii	Direcția Republicană pentru Geologie
21	A. Vaculenco		Trustul pentru Înverzire a orașului Chișinău
22	V. Slastihin	Candidat în științe tehnice	Comitetul de Stat pentru Gospodărirea Apelor
23	H. Șvarț	Doctor în științe juridice	Universitatea de Stat din Chișinău
24	V. Filik	Șeful Catedrei de pedologie	Universitatea de Stat din Chișinău
25	I. Crupenicov vicepreședinte al Comisiei	Doctor în științe geografice, șef de sector	Institutul de Pedologie și Agrochimie
26	I. Onu		Ministerul Învățământului al RSSM
27	S. Pasiko	Scriitor	
28	N. Lukian	Viceministru	Ministerul Învățământului al RSSM
29	B. Tarabuchin	șeful Secției natură	Muzeul Ținutului Natal
30	T. Gheideman	Doctor în științe biologice, director	Grădina Botanică
31	V. Dementiev	Arhitect	Moldghiprostoi
32	N. Vaculenco		Trustul pentru Înverzire a orașului Chișinău
33	M. Chistruga	Inspector	Consiliul Republican pentru Turism

Deoarece numărul membrilor Comisiei era destul de mare, în anul 1972, în scopul soluționării operative a problemelor legate de activitatea acesteia s-a decis crearea unui Birou alcătuit din 11 persoane. Conducător al Biroului a fost desemnat M. Radul, avându-i adjuncți pe I. Crupenicov și Iu. Kravciuc, iar V. Verina continuând să activeze în calitate de secretar științific. Biroul se întrunea operativ, în funcție de necesitate. Totuși, putem consemna faptul că ulterior ședințele Comisiei deveneau tot mai rare, lăsând ca toate întrebările să fie discutate și soluționate de Birou, mai cu seamă, la finele anilor '60, după crearea Comitetului de Stat pentru Ocrotirea Naturii (CSON) cu care Comisia avea legături foarte strânse. Spre exemplu, în anul 1971 Comisia nu a fost convocată niciodată [16].

În virtutea acestui fapt a fost revăzut *Regulamentul Comisiei* și redus numărul de membri. La ședința Prezidiului AȘ al RSSM din 2 noiembrie 1972 a fost audiată chestiunea cu privire la măsurile de perfecționare a activității în domeniul ocrotirii naturii și adoptarea *Regulamentului Comisiei AȘ a RSSM pentru ocrotirea naturii* [17]. Prin decizia adoptată componența Comisiei s-a redus la 25 de persoane, iar președinte a fost numit academicianul M. Iaroșenco, având un singur vicepreședinte – V. Proca, și în calitate de secretar științific pe V. Verina. Concomitent s-a decis că întrucât Comitetul de Stat pentru Ocrotirea Naturii (CSON), creat în 1968, are un Consiliu științifico-practic, Comisia AȘ a RSSM ar trebui, în principal, să se focalizeze pe aspecte de cercetare științifică și, în această ordine de idei, noua componență a Comisiei să cuprindă numai reprezentanți ai instituțiilor de cercetare, în primul rând, de la AȘ a RSSM. Printre membrii Comisiei au fost incluși mai mulți specialiști care au activat în cadrul ei un timp îndelungat – T. Gheideman, I. Ganea, Iu. Cravciuc, academicienii A. Spaski, M. Iaroșenco și Iu. Lealicov, I. Crupenicov, G. Uspenshii, M. Lozan, G. Gorbatenikii, A. Levadniuc, dar și reprezentanții CSON – președintele CSON I. Coteați și A. Kiriușkin.

Noul Regulament stipula următoarele: Comisia rămâne a fi o instituție ce activează pe baze obștești, iar în componența ei sunt incluși reprezentanții instituțiilor de cercetare care se ocupă cu studierea resurselor naturale și protecția lor. Astfel, scopul de bază al activității Comisiei era coordonarea cercetărilor în domeniul protecției și restabilirii resurselor naturale, inclusiv a protecției obiectelor naturale ce au o importanță științifică și culturală. În acest scop, Comisia trebuia să identifice și să asigure fundamentarea științifică pentru: (I) cele mai importante probleme ale utilizării raționale, protecției și restabilirii bogățiilor naturale ale RSSM; (II) proiectele cercetărilor științifice anuale și de

perspectivă în domeniu; (III) rezultatele științifice ale cercetărilor efectuate; (IV) măsurile privind utilizarea rațională atât a resurselor naturale, a ocrotirii și restabilirii lor, cât și a protecției monumentelor naturale care aveau o importanță deosebită din punct de vedere istoric, științific și cultural. Regulamentul specifica și obligația Comisiei de a oferi consultanță tehnico-științifică Comitetului de Stat pentru Ocrotirea Naturii pe problemele ocrotirii naturii și utilizării resurselor naturale. În același timp, cele mai importante decizii ale Comisiei urmau a fi aprobate de către Prezidiul AȘM și numai apoi trimise CSON în calitate de recomandări științific argumentate pentru implementare. Planul activității Comisiei trebuia să fie coordonat cu CSON și aprobat de către Prezidiul AȘ a RSSM. Deși Regulamentul prevedea și raportarea anuală a Comisiei la Prezidiul AȘM, în arhiva AȘ sunt numai câteva dintre acestea – informația privind activitatea ei fiind reflectată succint în rapoartele anuale ale Sectorului de geografie, pe lângă care a activat mai mulți ani.

REALIZĂRILE COMISIEI

Printre cele mai importante realizări ale Comisiei se numără elaborarea în anul 1958 a proiectului *Legii RSSM cu privire la ocrotirea și utilizarea rațională a bogățiilor naturale*, care a fost adoptat de Sovietul Suprem în ianuarie 1959 [18]. În acest sens, specificăm că RSSM a fost a patra dintre republicile uniunale în care s-a adoptat o astfel de lege. Disponând de această lege, membrii Comisiei au promovat insistent crearea unei instituții specializate de stat în domeniu – *Comitetul de Stat Pentru Ocrotirea Naturii*. Comisia a fundamentat crearea instituției respective în urma inspecțiilor departamentale existente (pentru domeniul apelor, solului, florei și faunei), argumentând această necesitate la diferite foruri științifice, în mass-media, dar și înaintând rapoarte oficiale Consiliului de Miniștri. Mai mult ca atât, Comisia a elaborat proiectul *Hotărârii creării Comitetului* dar și al *Regulamentului activității lui*, documente aprobate ulterior în 1968 și 1970.

Unul dintre rezultatele importante ale Comisiei a fost identificarea și înaintarea către Consiliul de Miniștri a propunerilor de luare sub protecția statului a obiectelor naturale. Astfel, din start, în Hotărârea Prezidiului AȘM cu privire la crearea Comisiei [10] se stipula drept una dintre activitățile ei de bază pregătirea propunerilor pentru a fi înaintate Consiliului de Miniștri al RSSM privind organizarea unui șir de rezervații naturale și nominalizarea monumentelor naturale într-o listă specială. În listă figura crearea rezervației Codrii (cu suprafața de 40 mii ha) și a rezervației Rotunda din

lunca râului Prut, luarea sub protecție a mai multor monumente geologice, paleontologice și botanice.

Tot în anul 1957, membrii Comisiei au formulat conceptul, apoi în anul 1960 au elaborat proiectul Rezervației Silvice „Codrii”, cu mai multe filiale, pe o suprafață de 20 mii ha. Un alt proiect al Comisiei de la începutul anilor '60 a fost crearea Rezervației „Rotunda”, în baza luncii râului Prut de la Cahul până la Vulcănești, cu o suprafață de până la 5.000 ha, care ar include un șir de lacuri naturale ce serveau drept zone de migrare a păsărilor de apă și unde cuibăreau păsările rare – barza, cocostârcii albi și gri, lebedele, găștele ș.a.

Comisia a formulat, de asemenea, propunerea de a lua sub protecție circa 20 de monumente geologice de o mare valoare științifică și cognitivă – siturile paleontologice cu fosilele oaselor animalelor dispărute, recifurile, peșterile, cheile pitorești și un șir de stânci. Printre acestea figurau monumente unice, bine-cunoscute și în afara republicii, cum ar fi Râpa Karpov de lângă Soroca, văile din apropierea or. Cimișlia și Taraclia ș.a. În plus, Comisia propunea să fie luate sub protecție și să se declare ca obiecte protejate și parcurile din localitățile Moldove, create la mijlocul sec. al XIX-lea – începutul sec. al XX-lea.

În 1962, pe baza propunerii comune a Direcției Principale pentru Silvicultură și Ocrotirea Naturii și Comisiei AȘ a RSSM, Guvernul RSSM a adoptat decizia privind luarea sub protecția statului a unui șir de zone și obiecte naturale [19]. Prin această hotărâre a fost creat *Fondul Național de Arie Naturale Protejate de Stat*, care cuprindea însă o suprafață mult mai mică decât cea propusă de Comisie – de numai 3.681,1 ha, cât și un număr mai limitat de monumente ale naturii. Conform acestei hotărâri au fost luate sub protecție 7 izvoare, 18 monumente geologice și paleontologice, 16 parcuri, 6 situri de peisaje naturale, 118 arbori seculari, printre care stejari, 2 zone de vegetație ierboasă și 9 zone deosebit de valoroase de păduri.

În anii 1963–1965, Comisia s-a concentrat, în special, pe argumentarea și înaintarea la Consiliul de Miniștri a propunerii de creare a celor două rezervații specificate mai sus și pe pregătirea proiectului Regulamentului cu privire la ariile protejate. Eforturile depuse de Comisie pe parcursul mai multor ani s-au încununat cu succes abia în 1971, când a fost creată prima *Rezervație Silvică de Stat „Codrii”*, având scopul păstrării în stare naturală a landșaftului silvic tipic pentru partea centrală a Moldovei, cu tot complexul lui natural, incluzând și un sector strict protejat de 720 ha [20]. În anul următor, 1972, iarăși la inițiativa Comisiei, pe râul Nistru a fost înființată prima arie ihtiologică rezervată – *Golful Goianei*, cu o suprafață de 1.044,41 ha, având scopul păstrării în stare naturală a

complexului acvatic și zonei litorale a acestuia, creării condițiilor favorabile pentru reproducerea speciilor de plante și animale rare sau pe cale de dispariție, studierii procesului lor de dezvoltare [21].

În anii 1969–1973, la solicitarea CSON, membrii Comisiei, cercetători ai Sectorului de geografie al AȘ a RSSM (Yu. Cravicuc, V. Verina și I. Suhov), au identificat și au propus pentru luarea suplimentară sub protecția statului o lista de 461 de obiecte, printre care 161 de obiecte geologice și paleontologice [22]. Acestea includeau landșafturi naturale unice, braniști, terenuri forestiere importante, arbori seculari, zone ale vegetației de stepă, obiecte de tip geologic și paleontologic, parcuri naturale etc. Materialele respective au fost publicate într-o monografie, de o mare însemnătate științifică și în zilele noastre [23].

La mijlocul anilor '70, Comisia și-a îndreptat activitatea spre fundamentarea științifică a necesității luării sub protecția statului și creării unei rezervații științifice pe baza lacului Belevu din lunca Prutului. Această chestiune s-a aflat pe agenda unei ședințe speciale a Comisiei din anul 1974, la care s-au discutat, de asemenea, și propunerile privind luarea sub protecția statului a speciilor rare și pe cale de dispariție din flora și fauna republicii, pentru a fi incluse în *Cartea Roșie* [24]. În acest sens au fost efectuate cercetări în teren și pregătit un raport, înaintat ulterior CSON în 1976. În baza acestor propuneri, Guvernul a adoptat hotărârea *Cu privire la luarea sub protecția statului a obiectelor și complexelor naturale pe teritoriul RSSM*, în care au fost incluse atât un număr mare de obiecte naturale, cât și specii floristice și faunistice [25]. Conform acestei hotărâri, suprafața fondului de arie protejate a fost extinsă la 32.117,3 ha. Numărul total de arie propuse spre a fi luate sub protecție a crescut de la 140 la 346.

Un alt domeniu important de activitate a Comisiei a fost protecția și extinderea pădurilor. Astfel, de la constituirea sa, Comisia a promovat cu insistență decizia de a transfera toate pădurile din Moldova în prima grupă – păduri cu funcții de protecție sanitară și ecologică. Acest obiectiv a fost realizat însă cu o întârziere de circa zece ani, în 1967. Este important că la începutul anilor '60, Comisia a solicitat în repetate rânduri Direcția Principală pentru Silvicultură și Ocrotirea Naturii să prezinte materiale privind protecția și utilizarea rațională a resurselor silvice și transferul pădurilor în categoria întâi, propunând ca în procesul amenajărilor silvice, care se efectuau în republică, să fie efectuat un astfel de transfer. Din păcate, după cum a constatat Comisia, direcția în cauză nu a răspuns la adresările ei și nu a prezentat materialele necesare pentru coordonarea acestor activități. În Raportul anual al Comisiei pentru anul 1964 [26,

f. 51], se constata că Direcția a refuzat să prezinte orice materiale Comisiei, deși, formal, invita membrii ei la întrunirile silvicultorilor pe problemele amenajării pădurilor. Totodată, Comisia a venit în repetate rânduri cu un șir de propuneri privind procesul amenajărilor silvice pentru următorul deceniu, dar așa și nu a primit niciun răspuns.

În contextul dat, trebuie să consemnăm că între Comisie și conducerea Direcției respective (în contextul când directorul acesteia era și membru al Comisiei), au existat permanent divergențe asupra diferitor aspecte ale gospodăririi și protecției pădurilor. Astfel, în raportul pentru anul 1964, Comisia a specificat că, în pofida opiniei negative comune a majorității specialiștilor silvici, la o ședință a Direcției din 1963, la propunerea și insistența inginerului șef, V.I. Pcelkin, s-a decis efectuarea tăierii rase („de regenerare”), inclusiv în ariile protejate, care au dus la distrugerea asociațiilor existente de arbori.

Avându-se în vedere problema defrișărilor masive ale pădurilor din luncile râurilor și preponderent ale celor din lunca râului Nistru, fapt care a stârnit neliniștea cercetătorilor, opiniei publice, ziariștilor, în vara anului 1965, membrii Comisiei au efectuat cercetări ale pădurilor din lunca râului Nistru și au expediat o informație detaliată în adresa Consiliului de Miniștri și Prezidiului Sovietului Suprem al RSSM, în care se fundamenta necesitatea menținerii pădurilor existente în lunca râului Nistru (4 iulie 1963). Mai mult decât atât, materialele privind starea și protecția pădurilor din lunca râului Nistru, care au fost pregătite de V. Cepurnov, G. Uspenschi și S. Pasiko au fost trimise și în adresa revistei unionale *Литературная Газета*. Pe baza acestui material și al deplasării la fața locului a fost publicat un articol al Elenei Lopatina [27] care a avut o rezonanță mare în societate. Alte materiale pe tema ocrotirii naturii au fost prezentate de către Iu. Cravciuc și corespondentul local al acestei reviste, I. Bolotnicov.

În anii 1960–1961, Comisia s-a concentrat asupra organizării *Conferinței a V-a unionale pentru Ocrotirea Naturii*. Ea a fost inițiată în comun de către Comisia pentru Ocrotirea Naturii a AȘ a URSS și Comisia similară din RSSM cu participarea Comisiei pentru Ocrotirea Naturii din cadrul Comitetului de Stat pentru Planificare a URSS. Conferința a avut loc în zilele de 18-23 septembrie 1962 la Chișinău și a întrunit reprezentanții comisiilor pentru protecția naturii a Academiei de Științe din toate republicile unionale, ai filialei din Siberia a Academiei de Științe a URSS și ai altor instituții științifice, ai comitetelor și departamentelor pentru protecția naturii ale Consiliilor de Miniștri ale republicilor unionale, ai ministerelor și departamentelor preocupate de explorarea resurselor naturale, precum și ai societăților republicane de conservare a naturii, Societății Geografice a URSS și ai altor organizații – în total circa 250 de persoane [28] (figură).

În cadrul secțiunii Conferinței privind ocrotirea naturii în RSSM au fost prezentate un șir de rapoarte care au inclus toată problematica ocrotirii naturii din republică. Astfel, A. Odud, președintele Comisiei, a relatat despre aportul și sarcinile Comisiei; V.N. Andreev, profesor la Universitatea de Stat din Chișinău, și a A. Tcacenco, directorul Grădinii Botanice a AȘM – despre unele probleme ale silviculturii; Yu. P. Cravciuc, la acel timp inspectorul șef al Direcției Generale pentru Silvicultură și Conservarea Naturii din cadrul Consiliului de Miniștri al RSSM, s-a axat pe problemele de protecția și extinderea pădurilor și a sarcinilor de conservare a obiectelor naturale unice; B. Tarabukin, șeful secției de ocrotire a naturii de la Muzeul Național, s-a referit la starea ocrotirii monumentelor paleontologice; A. Prihodiko, vicedirectorul Agenției Republicane a Apelor Moldovei, a reflectat asupra stării resurselor acvatice și prevenirea poluării lor; M. Iaroșenco, directorul Institutului de Zoologie al AȘ a RSSM, a prezentat un raport cu privi-

Figură. Participanții la Conferința a V-a unională pentru Ocrotirea Naturii. Chișinău, 18-23 septembrie 1962 (arhiva personală a lui V. Cepurnov).

re la utilizarea rațională și protecția lumii animale; V. Verina, secretarul Comisiei, a abordat problema utilizării raționale a resurselor minerale; I. Crupenicov și M. Zaslavski, reprezentanții Institutului de Pedologie „N Dimo”, au pus în evidență starea actuală și conservarea solurilor; V. Leontiev a descris starea parcurilor vechi din Moldova și protecția lor; V. Slastihin, reprezentantul Agenției pentru Resursele Acvatice, a vorbit despre efectele negative ale ploilor abundente și măsurile de prevenire a lor; A. David, cercetător la Institutul de Zoologie al AȘ a RSSM, a abordat problemele protecției și conservării obiectelor paleontologice.

Este necesar de menționat că toate aceste comunicări, prezentate de conducătorii principalelor instituții de cercetare și ale administrării resurselor naturale din RSSM, elucidau nu numai starea de lucruri în diverse domenii ale mediului, investigațiile efectuate, dar și măsurile urgente ce urmau să fie întreprinse în domeniul protecției mediului. Astfel, am putea concluda că materialele Conferinței cu referire la RSSM reprezentau un manifest politic și constituiau elementele unui Program de acțiuni stringente în domeniu.

Activitățile prioritare pentru anii următori au fost generalizate în Rezoluția Conferinței unionale, care cu referire la RSSM includea următoarele: (I) *de a solicita Consiliului de Miniștri al RSSM să creeze, în baza inspecțiilor departamentale, Comitetul de Stat pentru Ocrotirea Naturii*; (II) *de a recomanda Consiliului de Miniștri organizarea și întreprinderea unor măsuri de neamânat de soluționare a mai multor probleme ecologice* cu scopul: (a) prevenirii cauzelor eroziunii solului și pierderii umidității în sol prin ample activități de împădurire în republică; (b) asigurării protecției și gestionării resurselor de apă, inclusiv îmbunătățirii stării sanitare a rezervoarelor, prin accelerarea construcției rețelelor de tratare și canalizare și interzicerea punerii în funcțiune a noilor instalații industriale și comunale fără dispozitive de tratare a apelor uzate; (c) obligării ministerelor, departamentelor, colhozurilor și sovhozurilor de a recultiva terenurile degradate după exploatarea resurselor minerale, permițându-le ca acestea să fie utilizate ulterior pentru plantațiile forestiere, crearea grădinilor, rezervoarelor de apă și a altor terenuri de utilitate publică; (III) *de a organiza în republică două rezervații naturale: Rezervația Silvică Codrii (cu o suprafață de 10 mii ha) și Rezervația lacului Rotunda (cu suprafața de 3.000 ha)*, care reprezentau o importantă zonă pentru păsările acvatice, inclusiv asigurarea protecției monumentelor geologice și monumentelor culturale naturale valoroase, adesea unice, cât și a zăcămintelor de resurse minerale. Rezoluția specifică și o altă solicitare către Consiliul de Miniștri: *de a dezvolta o schemă generală de plantare în jurul lacului de acumulare a apei nou creat de la Dubăsari a unei centuri*

forestiere, luând în considerare posibilitatea transformării lacului într-o zonă balneară și turistică mare (a unui parc natural) de importanță unională.

Rezoluția solicita conducerii AȘ a RSSM: (a) *de a înființa un departament științific în cadrul Comisiei pentru Ocrotirea Naturii a AȘ a RSSM pentru studierea problemelor conservării și utilizării integrate a resurselor naturale*, consolidarea lui cu personal adecvat, resurse financiare și mijloace materiale și tehnice; (b) *de a da indicații instituțiilor sale de cercetare să elaboreze bilanța de apă a țării*, ținând seama de utilizarea apelor subterane, care este de mare importanță pentru economia națională. În finalul acestui document se accentua faptul că, având în vedere suprafața ne semnificativă a pădurilor Moldovei care, cu toate că sunt amplasate în principal printre terenurile arabile ale colhozurilor și sovhozurilor, au o importanță deosebită pentru protecția solului, apelor și de reglare a climei, *este necesară transferarea tuturor pădurilor republicii în prima grupă cu funcții exclusive de ocrotire a naturii*.

În anii 1963–1965, Comisia pentru Ocrotirea Naturii a AȘ a RSSM s-a concentrat asupra activităților specificate în Rezoluția Conferinței a V-a unionale pentru ocrotirea naturii din 1962, și anume: (a) pregătirea și înaintarea la Consiliul de Miniștri a propunerii de creare a CSON; (b) fundamentarea trecerii tuturor pădurilor RSSM în categoria celor cu statut de protecție sanitară și ecologică; (c) argumentarea și înaintarea la Consiliul de Miniștri a propunerii de creare a două rezervații și pregătirea proiectului Regulamentului cu privire la ariile protejate; (d) solicitarea adresată Prezidiului Sovietului Suprem al RSSM de a fi inițiat un control al implementării/respectării legii privind protecția mediului [29, f. 1-6].

Concomitent, planul de lucru al Comisiei pentru acești ani includea o serie de propuneri referitoare la organizarea și efectuarea cercetărilor științifice legate de ocrotirea naturii: evaluarea impactului reglementarilor cursurilor râurilor asupra landsafturilor și a gospodăriei umane; evaluarea activităților umane asupra resurselor piscicole în bazinele acvatice interne ale RSSM; cercetarea landsafturilor antropogene și căilor de ameliorare a lor (ravene, alunecări de teren, terenuri neproductive); evaluarea impactului măsurilor sanitaro-igienice și ale ocrotirii naturii în procesul de aplicare a chimicalelor în lupta contra bolilor și vătămătorilor; identificarea formelor protecției obiectelor naturale unice și formularea recomandărilor pentru rețeaua de rezervații și parcuri naturale; identificarea căilor de ameliorare a teritoriilor poluate cu deșeurile industriale. Toate aceste propuneri au fost pe parcurs incluse atât în planurile de cercetări ale instituțiilor de cercetare ale AȘ a RSSM, cât și ale diferitor ministere și departamente.

Pe tot parcursul activității sale, Comisia a realizat activități de mediatizare și conștientizare ecologică. Printre acestea pot fi remarcate: elaborarea și introducerea în planurile educaționale a materialelor din domeniul ocrotirii naturii; organizarea seminarelor specializate pentru învățătorii școlii medii în domeniul protecției naturii; coordonarea și punerea în aplicare în școli a cursurilor speciale pe tematica ocrotirii naturii; formularea propunerii pentru Ministerul Culturii de a organiza prezentarea unor lecții în domeniu în cadrul diferitor manifestări culturale, filme etc. [1, pp. 5-6]. Mai mult decât atât, membrii Comisiei au editat primele manuale de ecologie [30].

După anul 1970, activitatea Comisiei s-a redus treptat în principal la coordonarea activităților științifice în domeniu, la munca de educație și realizarea unor sarcini ad-hoc la solicitarea organelor de stat și, în primul rând, a noului CSON, creat în 1968. Spre exemplu, în anii 1979–1980, membrii Comisiei au efectuat incursiuni pe teren pentru a constata starea obiectelor naturale luate sub protecția statului, a diferitor landsafturi, monumente geologice și hidrologice [31]. De regulă, aceste controale pe teren erau efectuate de membrii Comisiei care activau în Sectorul de geografie al Academiei de Științe a RSSM (V. Slastihin, E. Beșleaga, V. Proca, V. Verina, I. Suhov și Iu. Cravciuc). În urma acestor controale erau pregătite materiale analitice care se discutau la ședința Comisiei și care ulterior erau trimise la CSON și la alte instituții de stat.

Printre activitățile importante ale Comisiei în anii '70 trebuie menționate pregătirea argumentării științifice de creare a unei rezervații naturale de stat în baza lacului Belev, din lunca râului Prut, raportul corespunzător fiind aprobat de Prezidiul AȘ a RSSM și trimis la CSON [31]. Suplimentar, Comisia examina în permanență propunerile ce parveneau de la specialiștii de floră și faună cu privire la includerea noilor specii în *Cartea Roșie*.

Totodată, Comisia a elaborat o serie de materiale instructive privind organizarea educației ecologice și protecția mediului în diferite sectoare economice. Astfel, au fost pregătite recomandări privind ocrotirea naturii în procesul organizării excursiilor turistice, iar pentru Organizația Republicană de Iluminare a Maselor „Știința” s-a pregătit programul cursului de *Ocrotirea Naturii*. Sistematic se oferea ministerelor și departamentelor, organizațiilor și instituțiilor de educație etc. consultanță științifico-practică pe problemele ocrotirii naturii.

Una dintre activitățile importante ale Comisiei era popularizarea ocrotirii naturii. Sub egida ei se editau pliante informative, broșuri științifico-populare, se prezentau lecții pentru un cerc larg de persoane, atât

din sectorul de cercetare sau educație, cât și la organizații și întreprinderi. S-au elaborat, de asemenea, scenarii pentru filme, spre exemplu, cel despre canionul natural de la Rudi. În acest răstimp, Comisia continua să editeze revista *Ocrotirea Naturii*.

Pentru a evalua activitatea ministerelor și departamentelor în domeniul ocrotirii naturii, Comisia a elaborat un chestionar special care includea indicatorii ce trebuiau analizați: activitățile de control; de propagandă ecologică; lucrul cu publicul larg; rezultatele controalelor și măsurilor întreprinse; pregătirea documentelor directive etc.

Comisia și-a centrat, de asemenea, activitatea pe ocrotirea resurselor acvatice, inclusiv organizarea conferințelor și emiterea unei hotărâri speciale ale Consiliului de Miniștri privind măsurile de prevenire a poluării apelor și protecției bazinului aerian de poluare cu degajările industriale. Periodic, membrii Comisiei efectuau controale pe teren pentru a determina starea respectării regimului ariilor protejate pentru diferite obiecte naturale, hidrologice, landsafturi, monumente geologice și păduri.

Printre realizările Comisiei se numără inițierea și crearea Societății Republicane de Ocrotire a Naturii. Anume membrii Comisiei și-au asumat responsabilitatea de a realiza un șir de acțiuni de organizare și desfășurare a primului Congres al acestei societăți, convocat pe 20 mai 1965 [32].

După cum am menționat, după crearea CSON-ului rolul Comisiei se limitează în special la coordonarea cercetărilor în domeniu și activități de popularizare a ocrotirii naturii, controale periodice pe teren și oferirea de consultanță științifică diferitor instituții de stat. Ea își desfășura activitatea tot mai sporadic, deseori sub egida Sectorului de geografie al AȘ RSSM, iar odată cu crearea la începutul anilor '80 a Consiliului Științific Republican pentru Ocrotirea Resurselor Naturale pe lângă Prezidiul AȘ al RSSM, Comisia și-a încetat activitatea.

CONCLUZII

1. În lipsa unei instituții specializate de mediu în perioada anilor '50 ai secolului trecut, inițiativa activităților de ocrotire a naturii a aparținut Filialei Moldovenești a AȘ a URSS. Conform recomandărilor AȘ a URSS, în anul 1957 a fost creată *Comisia pentru Ocrotirea Naturii pe lângă AȘ a RSSM*, care, suplimentar la mandatul ei inițial, legat de organizarea cercetărilor științifice în domeniu și de identificarea obiectelor naturale pentru conservarea lor ulterioară, a formulat o lege specială în domeniu (adoptată în 1959) și a promovat cu insistență la diferite foruri ideea creării în republică a unei instituții interdepartamentale pentru

protecția mediului. Mai mult ca atât, Comisia a elaborat proiectele deciziilor organelor de conducere a republicii privind *crearea Comitetului de Stat pentru Ocrotirea Naturii și a Regulamentului lui*. Eforturile depuse s-au încununat cu succes numai în anul 1968, când această instituție a fost constituită oficial.

2. Cea mai importantă realizare a Comisiei, pe lângă crearea bazei legale și a instituției specializate în domeniu, era *înființarea fondului național de arii protejate*. De la începutul activității sale, Comisia a inițiat cercetarea și identificarea ariilor geografice și a obiectelor naturale care trebuiau să fie luate sub protecția statului, fapt realizat încă în anul 1962. Ulterior, la insistența și în urma activității Comisiei *au fost fondate rezervațiile Codrii* (1971) și *Goiani* (1972), elaborată lista speciilor de floră și faună rare și pe cale de dispariție și editată *Cartea Roșie* a republicii (1978). Activitatea de identificare a monumentelor naturale, a speciilor floristice și faunistice pentru a fi protejate, dar și de fondare a noilor rezervații științifice continuă până la încetarea activității Comisiei (1980), fiind creat astfel un fundament solid pentru activitățile de conservare a biodiversității în următoarele decenii.

3. Datorită eforturilor Comisiei, în RSSM *au fost impulsionate lucrările de protecție și extindere a pădurilor*. În anii '60-'80 ai secolului trecut suprafața pădurilor s-a extins cu aproape 170-180 mii ha. În anul 1968, toate pădurile au fost oficial declarate păduri din categoria I – care au scopuri ecologice și sanitare. Mai mult decât atât, în mare parte datorită activității Comisiei s-a interzis tăierile pădurilor din luncile râurilor republicii.

4. În afara problemelor biodiversității și ale pădurilor, *Comisia a identificat și a formulat un șir de alte probleme ecologice prioritare ale republicii*, atrăgând atenția organelor de conducere asupra necesității de a întreprinde măsuri urgente de soluționare a lor. Printre acestea s-a numărat problema prevenirii degradării solurilor, poluării apelor și tratării lor, dar și probleme legate de poluarea aerului în orașele republicii.

5. Printre realizările importante ale Comisiei trebuie menționate *activitățile de mediatizare și conștientizare ecologică*. Anume în anii '60-'70 a crescut brusc numărul publicațiilor în literatura științifică și în mass-media, inclusiv pe probleme stringente, au apărut primele filme documentare pe tema ocrotirii naturii, care și-au adus contribuția la cunoașterea și cultura ecologică. Anume membrii Comisiei au fost cei care au publicat multiple materiale pe tematică ecologică, editând *primele manuale pe tema ocrotirii naturii*. Comisia a inițiat, apoi a organizat și desfășurat *primul congres de constituire a Societății Republicane pentru Ocrotirea Naturii*, care a cuprins sute de mii de membri, contribuind la realizarea activităților practice în domeniu.

6. Realizările specificate în aceste concluzii, dar și alte activități ale Comisiei au contribuit în mare măsură la crearea unui sistem de organizare și administrare a protecției mediului în republică, sistem rascordat de-a lungul timpului la obiectivele și strategiile în domeniul mediului înconjurător, care actualmente corespunde, în linii mari, rigorilor internaționale.

BIBLIOGRAFIE

1. Arhiva Științifică Centrală a Academiei de Științe a Moldovei, F. 1, inv. 1, d. 205.
2. Arhiva Științifică Centrală a Academiei de Științe a Moldovei, F. 1, inv. 25.
3. Komisiya po okhrane prirody Akademii Nauk Moldavskoy SSR. Okhrana prirody Moldavii. Vypuski 1-13. 1960–1975.
4. Pyatoe Vsesoyuznoe soveshchanie po okhrane prirody / Redkoll.: Yu.V. Averin, A.A. Spasskiy (otv.red.), V.N. Verina i dr. Komissiya po okhrane prirody AN Moldavskoy SSR. Komissiya po okhrane prirody pri Gosplane SSSR. Trudy Vsesoyuznykh soveshchaniy po okhrane prirody (5: 18-23 sentyabrya 1962 g. Kishinev: Kartya Moldovenyaske, 1963. 267 s.
5. Burac, T. Din istoria ocrotirii naturii în Moldova. Buletin Științific al Muzeului de Stat de Studiere a Ținutului din RM. Ediția 3. Chișinău, 1990, p. 36.
6. Odud, A.L. Okhrana prirody v Sovetskom Soyuze i zadachi okhrany prirody Moldavii. Okhrana prirody Moldavii. 1960. Vyp. I, 14-23.
7. Odud, A. Okhrana prirody v Moldavskoy SSR. Pyatoe Vsesoyuznoe Soveshchanie po Okhrane Prirody. Kishinev, 18-23 Sentyabrya, 1962. Kishinev: Kartya Moldovenyaske, 1963, s. 38.
8. Tishkov, A.A. Geograficheskie osnovy zapovedno-go dela Rossii: sto let metodologii territorial'noy okhrany prirody. In: Voprosy geografii. 2017. Sb. 143, 15-40.
9. Boreyko, V.E. Istoriya okhrany prirody Ukrainy X vek – 1980. Izdanie vtoroe, dopolnennoe. Kievskiy ekologo-kul'tuknyy tsentk, s. 19. Lesnoy fol'klor. Dreva zhizni i svyashchennyye roshchi (ecoethics.com.ua).
10. Protokoly zasedaniy Prezidiuma Akademii Nauk MSSR. Arhiva Științifică Centrală a AȘM. F. 1, inv. 1/3 D, d. 3.
11. Arhiva Științifică Centrală a Academiei de Științe a Moldovei, F. 1., inv. 1, d. 205.
12. Postanovlenie nr. 12/78 ot 20 Avgusta 1964. O Komissii po okhrane prirody Akademii Nauk Moldavskoy SSR.
13. Dispoziția Prezidiului AȘ a RSSM nr. 28-K din 22 Martie 1967.
14. Dispoziția 219 a Prezidiului AȘ a RSSM din 17 Ianuari 1964. Arhiva Științifică Centrală a AȘM, F. 25, inv. 1/1, nr. 205. Rasporyazhenie Prezidiuma Akademii Nauk Moldavskoy SSR.
15. Arhiva Științifică Centrală a Academiei de Științe a Moldovei, F. 1, inv. 1, d. 67.
16. Arhiva Științifică Centrală a Academiei de Științe a Moldovei, F. 25, inv. 1, d. 60 a.

17. Postanovlenie Prezidiuma AN MSSR za 16/58 ot 2 Noyabrya 1972 g. AȘC. F. 1, inv. 1, d. 80.

18. Zakon ob okhrane prirody i ispol'zovanii prirodnykh bogatstv MSSR. In: Priroda i zakon. Sbornik normativnykh aktov po okhrane prirody i ratsional'nomu ispol'zovaniyu prirodnykh bogatstv Moldavskoy SSR. Kishinev: Iz-vo TsK KP Moldavii, 1970, 30-31.

19. Hotărârea GRSSM nr. 111 din 13 martie 1962 cu privire la luarea sub protecția statului a parcurilor, peisajelor, monumentelor geologice și paleontologice în RSSM.

20. Hotărârea nr. 310 din 27.09.1971 a Sovietului Miniștrilor al RSSM privind crearea Rezervației naturale silvice de stat „Codrii”. Cod de legi ale RSSM. Vol. 4. Chișinău, 1980, 82-86.

21. Hotărârea Sovietului de Miniștri al RSSM nr. 234 din 30 iulie 1972 cu privire la crearea Rezervației ihtiologice speciale republicane Golful Goieni. Cod de legi ale RSSM. Vol. 4. Chișinău, 1980, 90-92.

22. Predlozheniya o vzyatii pod gosudarstvennuyu okhranu geologicheskix, landshaftnykh, lesnykh i drugikh prirodnykh ob'ektov i kompleksov na territorii Moldavskoy SSR / Sost.: Yu.P. Kravchuk i dr.; AN MSSR. Otd. geografii. Kishinev, 1973.

23. Kravchuk, Yu.P., Verina, V.N., Sukhov, I.M. Zapovedniki i pamyatniki prirody Moldavii. Kishinev: Shtiintsa. 1976. 311 s.

24. Arhiva Științifică Centrală a Academiei de Științe a Moldovei. F. 25, inv. 1, nr. 34. Otchet o nauchnoy deyatelnosti Otdela Gheografii Akademii Nauk Moldavskoy SSR za 1975 god.

25. Hotărârea Sovietului de Miniștri al RSSM nr. 5 din 8 ianuarie 1975 privind luarea sub protecția statului a obiectelor și complexelor naturale pe teritoriul Republicii Moldova. Cod de Legi ale RSSM. Vol. 4. Chișinău, 1980, 59-76.

26. Arhiva Științifică Centrală a Academiei de Științe a Moldovei, F. 1, inv. 1, d. 205.

27. Lopatina, E. O dnestrovskikh lesakh, tomatakh, nauke i pospeshnykh resheniy. In: Literaturnaya gazeta, 16 Yanvarya 1965 goda.

28. Pyatoye Vsesoyuz. soveshchanie po okhrane prirody. Kishinev, 18-23 sent. 1962 g. Kishinev: Kartya moldovenyaske, 1963. 268 p.

29. Plan raboty komissii po okhrane prirody i otchet o nauchnoy i nauchno-issledovatel'skoy rabote i deyatelnosti Komissii po plane raboty za 1963-1964 gody. Arhiva Științifică Centrală a AȘM, F. 1, inv. 1, d. 205.

30. Verina V.N., Kravchuk Yu.P., Beshlyaga E. Okhrana prirody. Kishinev: Lumina, 1975; Verina V., Beșleagă E., Cravciuc Iu. Ocrotirea naturii: Kurs facultativ pentru școlile medii de specialitate. Chișinău: Lumina, 1975; Verina V.N. Ocrotirea naturii. Chișinău: Lumina, 1998.

31. Otchet o nauchnoy deyatelnosti Otdela Gheografii Akademii Nauk Moldavskoy SSR za 1978 god. Arhiva Științifică Centrală a Academiei de Științe a Moldovei, F. 25, inv. 1, nr. 52.

32. Arkhiv Tsentral'nogo Soveta Moldavskogo Obshchestva Okhrany Prirody, Nomer 2505, F. 1, inv. 1.

Dumitru Peicev. *Biserica din Cimișlia*, 2008, u. p., 50 × 55 cm.